

ŞEHİR PLANLAMA VE KENTTE ÇOCUK HAKKI

Çocukların mekansal alanlarda sağlıklı bireyler olarak var olabilmelerinde mekâna yönelik atılan yasal, yönetsel, ekolojik, sosyal, psikolojik ve ekonomik adımlar oldukça önemlidir. Kentsel mekanlarda farklı yaş gruplarındaki her kullanıcının fiziksel ve sosyal ihtiyaçları için karşılık bulması gerekmektedir. Ancak, kentsel mekanlarda, her yaş grubunun mekânsal ihtiyaçlarının farklı olduğu ve kentten eşit bir şekilde yararlanamadığı da bilinmektedir. Bu kapsamda kentlerin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak kentsel mekânların yaşanabilirliğinin sağlanması ve sürdürülebilmesinde mekanların çocukları odağına alarak üretilmesi oldukça önemli bir konu olarak gündemde yerini korumaktadır. Dolayısıyla planlama kararları ve ilkeleri gözetilerek kentlerin tüm yaşayanlarıyla birlikte analiz edilerek, konuya yönelik stratejiler belirlenerek ve çocuk haklarını da gözeterek kentsel politikalarla daha yaşanabilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Çocuk Hakları konusunda kabul edilmiş ilk yasal belge 26 Eylül 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesidir. Bu bildirge Birinci Dünya Savaşı sonrasında çocukların korunması amacıyla hazırlanmıştır. Bildirge beş maddeden oluşmaktadır. Çocukların gelişimlerinin, beslenme ve sağlık alanlarında ihtiyaçlarının etkin bir şekilde sağlanması, sağlıklı ve güvenilir ortamlarda yaşamlarını sürdürmeleri, felaket anlarında önceliğin çocuklara verilmesi ve çocukların her türlü istismardan korunacak şekilde geçimlerinin sağlanması bildirgenin ana temalarını oluşturmaktadır.¹ Bildirge 1924 yılında kabul edilmiş ve Milletler Cemiyeti'ne üye devletlerin imzasına sunulmuştur. 1928 yılında ise Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanmıştır.

Milletler Cemiyeti'nin varlığını sona erdirmesi ve yerini Birleşmiş Milletler'in alması ile çocuk haklarının korunması bu oluşumun ana görevlerinden biri olmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde çocuk hak ve özgürlükleri için koruyucu hükümler yer almaktadır.²

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda çocukların önceki savaşa göre daha fazla şiddete maruz kalması bu konuda tekrar çalışmalar yapılmasını gündeme getirmiştir. Birleşmiş Milletler çocukların korunmaya ve gözetilmeye fazlasıyla ihtiyaçları olduğundan 1924 Çocuk Hakları Bildirgesi üzerinde değişiklikler yaparak on maddelik yeni bir bildirge hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi 20 Kasım 1959'da BM genel kurulunda oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu bildirgede çocuğun doğum öncesinde ve sonrasında korunmaya muhtaç olduğu belirtilmiştir. Çocuklar arasında ayrımcılığın sona ermesi, çocukların gelişiminin sağlanması için tüm olanaklardan faydalanması gibi konular ön plana çıkmıştır.³

BM Genel Kurulu tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmede çocuklar arasında ayırım yapılmaması, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocukların eşit yaşama ve gelişme hakkına sahip olması, çocukların katılımcı olmaları gibi ilkeler öne çıkmaktadır. Sözleşme ile çocuk haklarının sınırları daha keskin

¹UN, Geneva Declaration of the Rights of the Child, Erişim Linki: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>, Erişim Tarihi: 02.04.2024.

²UN, Universal Declaration of Human Rights, Erişim Linki : <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>, Erişim Tarihi: 02.04.2024.

³UN, Declaration of the Rights of the Child (1959) Erişim Linki: <https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/1-declaration-rights-child-1959>, Erişim Tarihi: 01.04.2024.

çizilmiştir. Çocuklara⁴ özellikle savaş, sefalet ve yoksullukla iç içe yaşayan ve hayatta kalma mücadelesi veren çocukları korumak, koşullarını iyileştirmek için bu sözleşme imzalanmıştır.

Kentler, kırsal kesimden daha fazla hizmet ve fırsat potansiyeline sahip olmaktadır. Kentlerin nüfus yoğunluğu, kentin geleceği için de yüksek bir verimlilik potansiyelini beraberinde getirmektedir. Çocukların kent yaşamına katılmaları kent için önemli bir konudur. Çocuğun katılımının daha etkin olduğu kentler demokratik temsil açısından da çok katmanlı olmakta ve böylece kent sakinlerine daha adaletli bir kent yaşamı da sunulmaktadır. Kent yaşamına çocukların katılımının artması için kent tasarımının ve politikaların da çocuklara uygun şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara kentlerde karar verme hakkı sağlanmıştır⁵ Çocukların hassasiyetini ön planda tutan bu sözleşmede kentlere de görevler düşmektedir. Kent hizmetlerinden tüm çocuklar eşit bir şekilde faydalanabilmelidir. Kent hizmetleri sokaklarda çalışan, etnik farklılığa sahip, çalışan çocuklar için de fırsat eşitliği sağlanarak uygulanmalıdır. Kent yönetimleri aldıkları kararlarda çocukların yararını öncelikli tutmalıdır. Çocuklar kent yönetimine etkin bir şekilde katılmalıdır. Bu kapsamda kentlerde atılan adımlardan biri de “**Çocuk Dostu Şehir**” yaklaşımı olmuştur. Çocuk Dostu Şehirler, çocukların haklarını uygulamaya kendini adanmış yerel yönetim sistemleri olarak öne çıkmaktadır. Dünya genelinde çocuk hizmetlerinin ve çocuk haklarına dair yasal ve politik düzlemin temel dayanağı olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin yerel düzeyde cisim bulmuş hali olarak değerlendirilmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Sözleşme'nin yerel düzeyde uygulanması için dünya çapında pek çok belediyeye iş birliği yapmakta, bunun sağlandığı kentler “Çocuk Dostu Şehir” olarak nitelenmektedir. UNICEF tarafından yapılan tanımlamaya göre Çocuk Dostu Şehirler, çocukların kent yönetimine katılım haklarının sağlandığı ve kent hakkındaki fikirlerini beyan edip kararları etkileyebilme hakkına sahip olduğu; sağlık, eğitim, barınma ihtiyaçlarını karşılayabildiği; sokaklarında güvenle dolaşıp oynayabildiği, temiz bir çevreye sahip oldukları; bitki ve hayvanlarla bir arada yaşayabildikleri, sosyal ve kültürel etkinliklere katılabildikleri şehirler olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda bütüncül planlama ve tasarım anlayışıyla yaratılan Çocuk Dostu Kentler, çocuğun kullanımına uygun mekânsal olanaklar sunabilmekte ve kentin esasında herkesin hakkı olduğu anlayışını benimseyerek çocukların tek bir mekânda olma halinin önüne geçmektedir.

Özge Tekçe Demirkol

⁴UNICEF, Convention on the Rights of the Child, Erişim Linki: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>, Erişim Tarihi:03.04.2024.

⁵Riggio, E. (2002). Child Friendly Cities: Good Governance in the Best Interests of the Child. *Environment and Urbanization*, Erişim Linki: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095624780201400204>, Erişim Tarihi:03.04.2024.